सिद्धान्त चन्द्रिका वृत्ति

1

का

सि०च०

१

ॐ श्रीगणेशाय नमः पुराणपुरुषं ध्यात्वा नत्वा चार्हन्तनायकम् सिद्धान्तचंद्रिवृत्तिं चकरोमितरामदम् १ वि
द्यारत्नपयोनिधौ खरतराम्नाये जगत्पूज्यके श्रीभट्टारकसंपदं गुणगणैः स्तुत्सां धरन्पुण्यवान् पूज्यश्री
जिनभक्तिसूरिरधिपो वर्द्धिविद्यानिधिः सोयं शीतकरायते च यशसा शं रायते तेजसा २ श्रीकीर्तिरत्नसू

स्

रिद्दोपतीन्द्राभूतरा ततः श्रीमत्सुमतिरंगाख्युः पावकः प्रवरस्तः ३ श्रीपाठकाः श्रीसुखलाभसंस्रा
जाग्रस्त्रधावाविलसत्स्मृतिस्ताः । तच्छिष्यवर्याः कृतिराजिधुर्याः श्रीपाठकाः पाठकवारणेन्द्राः ४
श्रीभाग्यचंद्रागणिसंप्रवर्हाः संवेगरंगांगनिमग्नगात्राः श्रीभक्तिपूर्वे विनयं दधिये बात्वन्ना महेपपंगु
रवो वदान्ये ५ तेषां हितेषो विनयप्रधानो ऽरनवद्यविद्याभ्यसनैकतानः प्राज्ञः सदानन्दगणिः सुशि
ष्यः सुबोधिनीं संविदधाति वृत्तिम् ६ ग्रंथादौ ग्रंथमध्ये ग्रंथान्ते च मंगलमाचरणीयमिति शिष्टाचा
रस्तत्र मंगलं त्रिविधम् आशीर्वादात्मकं नमस्कारात्मकं वस्तुनिर्देशात्मकं चेति अत्र ग्रंथा
दौ ग्रंथकर्त्ता रामाश्रमो नमस्कारात्मकं मंगलं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति नमस्कृत्य महेशानं मत्तं वुचापतं
जलेः बालानां प्रबोधनाय कुर्वे सिद्धान्तचंद्रिकाम् अहं सिद्धान्तचंद्रिकां कुर्वे प्रबन्धेन प्रणामोऽर्थः सिद्धान्तः
पिक्षप्राप्तादवर्सेकृत्यर्थो दृतितेनो सिद्धो निष्पन्नो ऽतो निश्चयो त्रेति सिद्धान्तः सिद्धान्त एव चंद्रिकेव चंद्रिका प्रा

रा०म

२

सि०चं०

४

पौर्नं प्रक्षुवति प्रणश्यं सुपीनः स्वादीनांनुस्वरतलिट्तु लिट्त्सुः नो र्लिलः तवर्गस्य लकारे परे लकारः
तल्लुनाति भावांल्लिखति अनुनासिकाननुनासिकत्वेन द्विधा पवला तत्र नकारस्यानुनासिको लकारः उदः
स्थास्तंभोः सलोपः उत्थाने उत्तंभने नसकछजे नांतस्य पदस्य वे परे छते श्रागमो भवति राजंश्छत्रं
भवांस्तनोति अवपरे किं तनत्सरुः नप्रशॉं शानः प्रशान्तनोति शेचग्वा नांतस्य पदस्य वे परे सेवा
वाचवगागमो भवति भवञ्छूरः भवाञ्चशूरः भवाञ्शूरः अवे परे किं भवांश्च्योतति ङ्णोर्ह्रस्वाद्धि स्वरे

2

ङकारणकारनकाराः ह्रस्वाद्धितराद्धिर्भवंति स्वरे परे पदांते च प्रत्यङ्ङिदं सुगण्णिह राजन्निह प्राङान्ते
पदांते किं परमट्एडिमौ छ ह्रस्वात्परः छकारो द्विर्भवति खसे चपा झसानां झसानां खसे परे चपा भवं
ति तवच्छत्रं दीर्घात् द्वीच्छति पदांताद्दीर्घाद्वा लक्ष्मीच्छाया आङ्माङ्भ्यां नित्यं आच्छादयति मा
च्छिदत् पुंसोऽवपरे खपे सयोन्तस्य लोपो नः पुंस्कोकिलः पुंस्पुत्र अवपरे किं पुंक्षीरः खपे किं पुं
दासः व्योश्चगतो वा पुंसख्यान पुंख्यान मोनुस्वारः मकारस्यानुस्वारो भवति झसे हकारे च परे यथा
सि पुंभ्यां त्वनड्वान् अपदांते किं व्रुस्नत्वादि झसे किं तन्यते पमायपेल्यौ अपदांते वर्तमान राभ०

पदांते हसे नंरस लिपट वृथा पदांते किं गम्यते हसे किं विमह नश्चापदांते झसे नस्य मस्य चापदां ८
ते वर्तमानास्यानुस्वारो भवति १०

४

रन्तोनन्तस्यापिवापर्य्यौऽऽप्लुतः देवदत्त देवदात्तः देवदत्तश् गुरोः किं वकारदकारस्याभावात् अन्तः
किं कस्य ॥ इतिप्रकृतिभावः ॥ चपाअवेजवाः पदान्तेवर्त्तमानाश्चपाजवाभवंति अवेपरे व
उत्र वागघा जमेञमावा पदान्तेवर्त्तमानाश्चपाजमेपरेञमावाभवंति वाग्मनः षड्मनः वाङ्मधुरा
प्रत्ययेजमेञमस्यापितित्यंजमोभवंति तद्वपं तन्मयं चिन्मात्रं चपाद्धः शः चपादुत्तरस्यशकारस्यछो
वाभवत्यचेवरे वाक्छूरः वाक्शूरः अवेकिं वाकश्चोततिहोऽभा चपादुत्तरस्यहकारस्यगमावा
भवंति पद्वर्गेश्चपत्तद्वर्गेकश्चतुर्थोभवंति तद्धविः तद्हविः वाग्घरिः वागहरिः अच्भारः अज्हारः अ
जौलौ अज्हलौ षड्लाति षड्हलाति तो श्चुभिः श्चुः सकारतवर्गयोः सकारचवर्गाभ्यांयोगेसकारचवा
दयाति नपृणात् शकारात्परस्यतवर्गस्यचुत्वंनभवति प्रश्नः विश्नः ष्टुभिः ष्टुः कारतवर्गयोः षकारटवर्गाभ्यां
योगेषकारटवर्गौभवतः कृष्णः तट्टीकते नहि षकारेपरेतवर्गस्यष्टुत्वंनभवति भवान्षष्ठः तोरन्त्यात्
पदान्तेवर्त्तमानात्टवर्गात्परस्यतोः टुत्वंनभवति षण्नरः षड्नरः षट्सीदंति षट्सीदंति नवतिनगरी

देतिर्दनशेन्त्रि नाणेकार्यवर्गोनरेणावर्दिनत्यदुर्वसवोध्वं
सोः श्रीअमृरितेवसुवर्द्धनासिन्तितितिदिष्टे हवसप्तमी

तेघन्नु भक्षितेचौरश्चाघातयि तमितं द्विस्रुताराकराष्टे वहुव्रीहिवत तेन विभक्तिलोपः पुंवद्भावो राकैकम
द्वारे राकैकयाकृत्वा इत्यद्रे आगे पुंवद्भावादयः वगाहे विशेषः पदविभागोऽवग्रहः राकरत्येकया ॥ १६ ॥
इत्यादि विशेषः राकैकस्मै ददति पीडायां द्योत्यायां द्वे स्तो वहुव्रीहिवच्च गतगतः विस्रुतात्वी मास्येयमुक्तिः ग
तगता सादृश्ये प्रकृते यगुणे वचनस्य द्वे स्तो वहुव्रीहिवच्च पटु पट्वी पटुपटु पटुसदृशः ईषत्पटुरिति याव
तगुणे यस्संज्ञेन द्रव्यवाचिनः केवलगुणवाचिनः प्रकृते शुक्लशुक्लः पटः शुक्लशुक्ला शुक्लेः पक्वानुक्रमेदो
त्येद्वे मूले मूले स्थूला वृक्षः संभ्रमे अवतातवनेकधा सर्पः सर्पः बुध्यस्व सर्पः सर्पः क्रियासमभि
हारे लुनीहि लुनीहि इत्येवायं लुनाति कर्मव्यतिहारे सर्वनाम्नो द्वे वाच्ये ते समासवच्च बहुलं बहुलग्रह
णाद्वाच्यः अन्योन्यं विप्रा नमंति अन्योऽन्यौ अन्योऽन्यान् अन्योन्येन कृते अन्योन्यस्मै दत्तमित्यादि अन्यो
न्येषां पुष्करेरस्मरामप्रंतं इति माघः एवं परस्परं वा चस्मत्यादि तादृशः इतरेतरं इतरेतरेण त्यादि स्त्रीनपुंस
कयोरुत्तरपदस्थायाः विभक्तेराम्भावो वाच्यः अन्योन्याम् अन्योन्यं परस्परां परस्परं इतरेतरां इतरेतरं वा
रमे वृद्धाः एवं कुलेवा भजयतः दलद्वयेऽप्यावरभावः क्लीवे सुविरहः समासे शेरलु कच्चेति सिद्धं वाक्
लकाव्यपयकृद्भूप्रियसुखयोर्वादिते प्रियप्रियेण ददाति प्रियेणवा सुखसुखेन ॥ ६ ॥ ददाति सुखेन वा क्रियेति